

1. KAPITOLA

KRIMINOLÓGIA – ZÁKLADNÉ VÝCHODISKÁ, JEJ MIESTO V SYSTÉME VIED, PRAKTICKÝ VÝZNAM A INŠTITUCIONALIZÁCIA

1.1 Základné východiská

1.1.1 Vymedzenie pojmu „kriminológia“

Existuje nespočítateľné množstvo vymedzení (definícií) kriminológie, žiadne však úplne neuspokojujú každého. Kriminológovia sú v tejto otázke ako akýkoľvek iní vedci. Majú odlišné názory o tom istom, ale niekedy sa aj zhodnú.

Úplne zjednodušene možno konštatovať, že **kriminológia je vedou o kriminalite**. Mohli by sme taktiež rovnocenne konštatovať, že **kriminológia je vedou o zločine**. V podmienkach SR ale pojem „zločin“ vyvoláva nejasnosti. *Zločinom* sa laicky rozumie *trestný čin* ako pojem odvodený od latinského slova *crimen*. Z trestnoprávneho hľadiska uhol pohľadu je však odlišný. Kým v zmysle slovenského TZ *trestný čin* v jeho menej závažnej podobe je *prečinom*, v závažnejšej podobe je už *zločinom*. Ak by kriminológia mala byť *vedou „iba“ o zločine*, pre právnikov by išlo o zavádzajúce vymedzenie, ktoré je pravdivé iba sčasti. V našom uhle pohľadu kriminológia ako *veda o kriminalite* či *veda o zločine* je stále tou istou kriminológiou.

Detailnejšie možno konštatovať, že **kriminológia je veda, ktorá skúma kriminalitu (zločin) ako sociálno-patologický jav v spoločnosti, jej príčiny a možnosti jej potlačania**. Pojem „*sociálno-patologický (jav)*“ je odvodený od slov *sociálny*, t. j. spoločenský, a *patologický*, t. j. chorobný. Sociálno-patologický jav je teda chorobou spoločnosti. Spoločnosť má mnoho chorôb, napríklad alkoholizmus a iné drogové závislosti, promiskuita (neviazaný pohlavný styk a časté striedanie sexuálnych partnerov), šikana, hazardné hráčstvo atď., pričom najzávažnejšou chorobou spoločnosti ako sociálno-patologický jav je práve kriminalita. V tomto kontexte je kriminalita zločin, ktorý predstavuje najzávažnejšie porušenie sociálnych pravidiel správania sa. Kriminalitu (zločin) je potrebné vnímať ako *nežiaduci jav*, no vo vnímaní niečoho nežiaduceho pre

dobro spoločnosti, nie vo vnímaní ľudí dopúšťajúcich sa kriminality. Ak skôr uvádzame, že kriminológia skúma možnosti potlačania kriminality (zločinu) v spoločnosti, tak z dôvodu, že celková eliminácia kriminality (zločinu) na nulovú hodnotu je, žiaľ, nemožná. Bolo by naivné dúfať, že kriminalita (zločin) vymizne z ľudského správania a spoločnosť jedného dňa „opustí“. Pre mnohých ľudí je kriminálne (zločinné) správanie rovnako prirodzené, ako ich základné biologické potreby.

Ešte detailnejšie možno konštatovať, že **kriminológia je veda, ktorá dôsledným využívaním korektného teoretického a metodologického inštrumentária skúma kriminalitu (zločin) ako nežiaduci sociálno-patologický jav v spoločnosti, jej stav, úroveň, štruktúru, dynamiku, osobnosť páchatela, obete, vzťah páchatela a obete, jednotlivé druhy kriminality (zločinu), možnosti jej minimalizácie a prognózovania jej vývoja v bližšej a vzdialenejšej budúcnosti.** Tejto definícii rozumie kriminológ, ale pre študenta môže byť nepochopiteľná. Pre študenta je náročné na prvý pohľad pochopiť, čo je napríklad *dynamika kriminality* či *prognóza kriminality*. Na účely výučby sú teda vhodnejšie skôr uvedené „odľahčené“ alternatívy vymedzenia kriminológie.

Okrem nami uvedeného vymedzenia kriminológie je žiaduce taktiež poukázať na vymedzenia kriminológie inými autormi. V odbornej literatúre ich nachádzame nespočetné množstvo, možno však poukázať na skromný výber azda tých najzaujímavejších:

Americký priekopník kriminológie 20. storočia *Sutherland* v diele *Princípy kriminológie (Principles of Criminology, 1934)* vymedzil kriminológiu ako „**súbor poznatkov o zločine ako spoločenskom fenoméne**“ (pôvodné znenie – „*the body of knowledge regarding crime as a social phenomenon*“).

Jones v diele *Zločin a trestný systém (Crime and the Penal System, 3. vydanie, 1965)* uvádza, že kriminológia je „**veda, ktorá sa zaoberá sociálnym fenoménom zločinu, jeho príčinami a opatreniami, ktoré spoločnosť proti nemu smeruje**“ (pôvodné znenie – „*the science that studies the social phenomenon of crime, its causes and the measures which society directs against it*“).

Walsh a *Hemmens* v diele *Úvod do kriminológie (Introduction to Criminology, 2008)* uvádzajú, že: „**Kriminológia je interdisciplinárna veda, ktorá zhromažďuje a analyzuje údaje o rôznych aspektoch zločinu a kriminálneho správania. Rovnako ako u všetkých vedeckých disciplín, jej cieľom je pochopiť jej predmet a určiť, ako toto porozumenie môže prinášať prospech ľudstvu**“ (pôvodné

znenie – „*Criminology is an interdisciplinary science that gathers and analyzes data on various aspects of crime and criminal behaviour. As with all scientific disciplines, its goal is to understand its subject matter and to determine how that understanding can benefit humankind*“).

Zaujímavý je prístup Siegela v diele *Kriminológia: teórie, modely a typológie* (*Criminology: Theories, Patterns and Typologies*, 13. vydanie, 2016), ktorý síce kriminológiu nevymedzuje, ale iba jednoducho konštatuje, že „**kriminológia je vedecký prístup k štúdiu kriminálneho správania**“ (pôvodné znenie – „*criminology is scientific approach to studying criminal behaviour*“).

Charakteristika kriminológie ako vedného odboru môže byť vymedzená nasledujúcimi znakmi:

- Kriminológia je **spoločenskou vedou**. Spoločenské vedy sa zaoberajú človekom a spoločnosťou. Ako je uvedené skôr, kriminológia je veda, ktorá skúma *kriminalitu (zločin) ako nežiaduci jav v spoločnosti*[...]. Samostatnosť kriminológie medzi spoločenskými vedami je daná kriminalitou a jej prvkami ako jej špecifickým predmetom skúmania (bližšie pozri text ďalej).
- Kriminológiu možno vnímať ako **vedu s nadštandardne rôznorodým predmetom skúmania**. Práve táto rôznorodosť skúmaných fenoménov, teda interdisciplinárnosť kriminologických výskumov, býva nesprávne prenášaná na predmet skúmania kriminológie ako vedného odboru. Na kriminologických výskumoch participujú odborníci z iných vied, napríklad trestného práva, kriminalistiky, sociológie či forenznej psychológie (vzťah kriminológie k iným vedám - bližšie pozri text ďalej). Každý z odborníkov z rôznych vedných odborov participujúcich na spoločnom výskumnom projekte však neopúšťa hľadisko predmetu skúmania svojho vedného odboru. Rozlišujeme teda medzi predmetom výskumu a predmetom vedy. Predmety výskumov sú spravidla interdisciplárne, no vedné odbory nie sú interdisciplinárne. Každý má svoj špecifický a od iných odlišný predmet vedy. Interdisciplinárny prístup ku skúmaniu zložitých javov a procesov je bežný v takmer všetkých vedách, nie iba vo vedách spoločenských.
- Kriminológia je **empirickou vedou**. Kriminológia sa zameriava na reálny jav, a to kriminalitu (zločin) a s ňou súvisiace okolnosti. Jej poznatky pochádzajú z vedeckých výskumov. Na rozdiel od vied formálnych, ako napríklad logika a matematika, poznatky kriminológie sú empiricky testovateľné,

keďže kriminalita je reálny jav v spoločnosti (bližšie pozri 8. kapitolu – Kriminologický výskum).

Často nie je presne vymedzená **deliaca čiara medzi kriminológiou ako vedným odborom a kriminológiou ako študijným odborom alebo študijným predmetom**. Kým hlavným poslaním *vedných odborov* je získať pôvodné, pre vedu neznáme poznatky – hlavne vedcami, poslaním *študijných odborov alebo študijných predmetov* je odovzdávať adresátom – hlavne študentom – základné poznatky, ktoré sú vo vede už známe. Teda, kým poslaním kriminológie ako vedného odboru je získať pre vedu nové vedecké poznatky o kriminalite, poslaním kriminológie ako študijného programu alebo študijného predmetu je dostatočne overené poznatky odovzdávať študentom.

Kriminológia sa mení plynutím času a prispôbuje sa aktuálnemu stavu kriminality. Kým v minulosti, hlavne v počiatkoch kriminológie, kriminalita bola vnímaná spravidla vnútroštátne, dnes ju ovplyvňuje zmedzinárodňovanie (internacionalizácia) „všetkého možného“. Kriminalitu súčasnosti nemožno ohraničiť hranicami jedného štátu či kontinentu. Niektoré druhy kriminality vplyvom globalizácie prerástli do medzinárodných problémov. Napríklad *drogová kriminalita* či *počítačová kriminalita* sú v dnešnom svete tak cezhraničné, že sú považované za bezhraničné. V regionálnom kontexte často dochádza k spoločnému vnímaniu vybraných druhov trestnej činnosti. Napríklad v EÚ boli predstavené tzv. európske trestné činy, ktorých kľúčovým prvkom je práve ich cezhraničná povaha – napríklad už uvedená *drogová kriminalita* či *počítačová kriminalita*.

Ak sú niektoré druhy kriminality cezhraničné či, dokonca, až nadnárodné, taktiež kriminológia ako veda, ktorá ich skúma, ich musí, logicky, vnímať aj v medzinárodnom kontexte. Kriminológovia v ostatnom období začali venovať pozornosť medzinárodnej kriminalite, resp. medzinárodnému zločinu, v dôsledku čoho sa začala vytvárať jej podoblasť, a to **medzinárodná kriminológia**. Medzinárodná kriminológia sa zaoberá kriminalitou (zločinom), ktorá presahuje hranice štátov. Skúmanie medzinárodnej kriminality (zločinu) spôsobilo rozšírenie horizontov kriminologického výskumu.

Možno dodať, že kým v nedávnej minulosti kriminologický výskum bol orientovaný hlavne na vnútroštátnu kriminalitu, dnes môže byť podstatne ľahšie realizovaný prostredníctvom medzinárodných vedeckých projektov. Osobný či internetový kontakt riešiteľov vedeckých projektov z rôznych štátov je omnoho

5. KAPITOLA

KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY RECIDÍVY

5.1 Kriminologický význam pojmu „recidíva“

Recidíva predstavuje závažný problém trestnej politiky a jej riešenie nie je len záležitosťou trestného práva. Vývoj názorov na recidívu a na to, ako tento problém riešiť, je zložitý a silne ovplyvnený rôznymi vednými odbormi ako sociológia, psychológia, penológia. Právne aspekty recidívy sú odrazom predovšetkým kriminologického pohľadu na danú problematiku. Kriminológia prináša právu, rešpektujúc jeho podstatu a poslanie, nové podnety a ono by ich zase v medziach svojich dynamicky sa rozvíjajúcich kategórií malo racionálne využiť a uplatniť.

Existujú viaceré definície kriminologického pojmu „recidíva“. V odbornej kriminologickej literatúre sa často používa aj spojenie **kriminálna recidíva**. Tieto definície sa usilujú byť nezávislé od judičiálneho posúdenia skúmaného prípadu a vymedzujú pojem recidívy širšie ako definícia recidívy v trestnom práve. Nijaké kriminologické poňatie recidívy však nemožno vyňať z určitého právneho rámca, poňatie výlučne kriminologické bez poňatia právneho by bolo bezvýznamné. TZ priamo pojem „recidíva“ nedefinuje, ale trestnoprávna teória je pri vymedzení pojmu jednotná. **Z trestnoprávneho hľadiska recidíva** znamená, že páchateľ sa dopustí ďalšieho trestného činu po tom, ako ho súd právoplatne odsúdil za iný, predchádzajúci trestný čin.

Kriminológia chápe recidívu ako opätovné spáchanie akéhokoľvek protiprávneho činu bez ohľadu na to, či bol páchateľ stíhaný, odsúdený, resp. právoplatne odsúdený, alebo inak postihnutý za predchádzajúce protispoločenské konanie. Kritériom tu nie je odsúdenie páchateľa za iný trestný čin, ale totožnosť osoby páchateľa, ktorý sa opakovane dopúšťa protispoločenských činov. Kriminológia vychádza z faktického stavu, ktorý charakterizuje osobu páchateľa v tom zmysle, že od neho hrozí do budúcnosti spáchanie ďalšieho deliktu. Tento faktický stav odôvodňuje určité požiadavky na opatrenia (reedukačné, eliminačné, liečebné), ktoré je potrebné voči páchateľovi použiť. Kriminologické poňatie recidívy práve svojím rozsahom pomáha orgánom činným v trestnom

konaní správne posudzovať osobu páchatela a jeho nebezpečnosť pre spoločnosť. To má význam z hľadiska dôslednej individualizácie trestu a opatrení ukladaných páchatelom trestných činov. Trestnoprávne vymedzenie recidívy nemôže spravidla pokryť všetky situácie, keď fakticky dochádza k recidíve. Spoločnosť musí mať záujem na tom, aby recidíva ako negatívny spoločenský jav (to je širšie ponímanie recidívy ako trestnoprávne) bola čo najviac redukovaná. Pri posudzovaní nebezpečnosti páchatela pre spoločnosť je potrebné podľa okolností prípadu zohľadňovať aj také situácie, keď páchatel po právnej stránke nie je recidivistom, napríklad preto, že predchádzajúceho trestného činu sa dopustil vo veku, keď ešte nebol trestne zodpovedný, alebo preto, že predchádzajúci trestný čin bol amnestovaný, alebo predchádzajúce odsúdenie bolo zahladené.

Význam má i **penologické (penitenciárne) poňatie recidívy**. Penologické chápanie recidívy vychádza zo skutočnosti, koľkýkrát je páchatel vo výkone trestu odňatia slobody. Zameriava sa najmä na posudzovanie účinnosti výkonu trestu. Takto chápaná recidíva má význam z hľadiska hľadania prostriedkov, ktorými by bolo možné účinne pôsobiť na recidivistu vo výkone trestu odňatia slobody. Je isté, že toto pôsobenie je potrebné organizovať odlišne, ak ide o výkon trestu odňatia slobody odsúdeného, ktorý je v ústave na výkon trestu odňatia slobody prvýkrát (ide napr. o recidivistu, ktorého prvé odsúdenie bolo odsúdením podmiečným), alebo ak ide o výkon trestu odňatia slobody odsúdeného, ktorý už bol vo výkone trestu odňatia slobody a voči ktorému sa tento predchádzajúci výkon trestu ukázal byť neúčinným.

Penologická recidíva sa spája s **kriminologicko-štatistickým poňatím recidívy**, čo je opätovné evidovanie odsúdených páchatelov v kriminálnej štatistike (súdnej, väzenskej).

5.2 Vývoj názorov na recidívu

Kriminologické definície recidívy budujú obsah pojmu recidívy buď, v zhode s niekdajšou klasickou školou trestného práva, predovšetkým na čine – na objektívnej skutočnosti ľudského skutku, resp. konania ako reálneho základu trestnej zodpovednosti subjektu, alebo, v istej rezonancii na pozitivistickú školu v trestnom práve, zdôrazňujú v pojme recidívy, pátrajúc predovšetkým po jej príčinách, ani nie tak ľudský čin ako skôr samého človeka, osobnosť jeho páchatela.

11. KAPITOLA

MAJETKOVÁ KRIMINALITA

11.1 Základné východiská a pojmové vymedzenie

Majetková kriminalita je súčasťou všeobecnej kriminality. Terminologické vymedzenie majetkovej kriminality zásadným spôsobom determinuje absencia unifikovanej typológie tejto kriminality.

Kriminologická jurisprudencia pri klasifikácii jednotlivých druhov (kategórií) kriminality favorizuje predovšetkým predmet kriminality ako rozhodujúce klasifikačné kritérium. Predmetom každého kriminálneho činu je záujem chránený zákonom (TZ), ktorého ohrozenie či porušenie spoločnosť určitým spôsobom sankcionuje aj na formálnej úrovni.

V závislosti od predmetu kriminality (predmetu ochrany spoločenských vzťahov) **prevažuje uplatňovanie dvoch klasifikačných kritérií majetkovej kriminality:**

- **Takticko-štatistické** – ide o tzv. **policajnú štatistiku**, ktorá je generovaná podľa štatistických číselníkov, pri ktorých je majetková kriminalita taxatívne vymedzená výpočtom skutkových podstat trestných činov uvedených v osobitnej časti TZ. Napriek viacerým výhradám k vymedzeniu okruhu trestných činov, ktoré spadajú pod kategóriu majetkovej kriminality, pozitívne možno zhodnotiť predovšetkým konzistentnosť tejto policajnej štatistiky, teda nemennosť výpočtu trestných činov, ktoré spadajú do tejto kategórie kriminality, čo vo svojich dôsledkoch umožňuje dlhodobo sledovať stav, štruktúru, ale predovšetkým dynamiku majetkovej kriminality.
- **Kriminálne** – ide o tzv. **justičnú (súdnu) štatistiku**, ktorá vychádza zo systematického členenia osobitnej časti TZ na jednotlivé hlavy, pričom za majetkovú kriminalitu považuje trestné činy zaradené do štvrtej hlavy TZ, ktorá je marginálne označená ako „Trestné činy proti majetku“.

Vychádzajúc z uplatneného kriminálneho klasifikačného kritéria (justičnej štatistiky), možno zovšeobecňujúco konštatovať, že majetkové trestné činy predstavujú prevažnú časť celkovej kriminality.

11.2 Fenomenológia (charakteristické prejavy)

Majetková kriminalita sa podieľa na celkovej kriminalite zásadným spôsobom, keď **tvorí takmer 36 % celkovej kriminality**.

Pre správne pochopenie stavu a štruktúry majetkovej kriminality sa javí nevyhnutným identifikovať faktory, ktoré majú výpovednú hodnotu jednotlivých štatistických zistení. Jedným z faktorov, ktoré podstatným spôsobom ovplyvňujú, a teda skresľujú fenomenológiu majetkovej kriminality, je už avizovaná diskrepancia medzi vykazovaním majetkovej a hospodárskej kriminality v systematike justičnej a policajnej štatistiky. Ďalším faktorom sú legislatívno-technické zmeny, keď sa medzičasom niekoľkokrát menila výška malej škody. Legislatívno-technický charakter vykazuje aj ďalší z faktorov determinujúcich fenomenológiu majetkovej kriminality, ktorým sú systémové zmeny v priradení jednotlivých skutkových podstát k jednotlivým hlavám osobitnej časti TZ. Konkrétne ide o systémové preradenie trestného činu rozkrádania majetku v socialistickom vlastníctve z hospodárskej kriminality do majetkovej kriminality (trestný čin krádeže podľa § 212 TZ). Medzi legislatívno-technické faktory ovplyvňujúce fenomenológiu majetkovej kriminality možno v konečnom dôsledku zaradiť aj kriminalizáciu niektorých konaní, ktoré predtým trestné neboli (napr. trestný čin legalizácie príjmu z trestnej činnosti podľa § 233 a § 234 TZ).

Stav majetkovej kriminality zásadným spôsobom ovplyvňuje pomerne vysoká miera odhadovanej latencie, a to na úrovni **až 90 %**.

Za obdobie roku 2018 sa majetková kriminalita podieľala na celkovej kriminalite v rozsahu 36 %, čo predstavuje v absolútnom objeme 20 391 registrovaných spáchaných trestných činov. Vo vzťahu ku všeobecnej kriminalite predstavuje podiel majetkovej kriminality 61 %.

Z hľadiska štruktúry v rámci majetkovej kriminality dominujú krádeže vlámaním (4 227), kde najvyšší podiel predstavujú krádeže v bytoch (926), nasledujú krádeže v obchodoch (440), ďalej krádeže v rekreačných chatách (297) a štatistiku trestných činov krádeží spáchaných vlámaním završujú vlámania do reštauračných stánkov a reštaurácií (255).

Medzi ostatnými krádežami (12 751) dominujú krádeže vecí a súčiastok z motorových vozidiel (1 273) a štatistický prehľad uzatvárajú krádeže v bytoch (752).

ADIDAS, bielej farby, veľkosti č. 38, v hodnote 35 eur. Tie si hneď obul, pričom vedel, že boli získané krádežou, keďže mu to pri predaji povedala osoba vystupujúca pod menom P., pričom uvedená obuv bola v ten istý deň odcudzená z domu poškodenej I. F. dosiaľ nezisteným páchatelom.

D. Š. teda nadobudol vec, ktorá bola získaná trestným činom spáchaným inou osobou, čím spáchal prečin podielníctva podľa § 231 ods. 1 písm. a) TZ. Za to mu súd uložil trest odňatia slobody v trvaní 4 mesiacov.

11.9 Možnosti prevencie

Prevencia kriminality vo všeobecnosti zahŕňa rôzne spoločenské opatrenia, ktoré sú orientované na predchádzanie kriminalite a sociálno-patologickým javom v spoločnosti.

Preventívne opatrenia vo všeobecnosti, a inak to nie je ani v prípade majetkovej kriminality, možno z hľadiska ich obsahu klasifikovať na:

1. sociálnu prevenciu a
2. situačnú prevenciu.

Ad 1) Sociálna prevencia je zameraná na sociálno-patologické javy, akými sú nezamestnanosť, nízka životná úroveň či sociálna vylúčenosť marginalizovaných sociálnych skupín.

U majetkovej kriminality by sa sociálna prevencia mala zamerať na vytvorenie výkonnej a fungujúcej štruktúry štátnych orgánov a kvalitných legislatívnych opatrení, aby sa páchatelom majetkovej trestnej činnosti nevyplácala.

Dôležité je, aby boli opatrenia sociálnej prevencie adresne orientované na rizikové kategórie osôb, akými sú deti či mládež, kde by mal byť kladený dôraz predovšetkým na kvalitnú výchovu a vzdelávanie, aktívne trávenie voľného času a ďalšie mimoškolské aktivity. Zásadný preventívny význam majú rovnako opatrenia v oblasti bývania, sociálnych záchranných sietí, podpora rôznych neziskových dobročinných organizácií, vytváranie nových pracovných miest, podpora rekvalifikačných kurzov, ako aj ďalších vzdelávacích možností s cieľom dosiahnutia nižšej miery nezamestnanosti, ktorá je jednou z príčin majetkovej kriminality. Ide o opatrenia primárnej prevencie, ktoré môžu prispieť predovšetkým k znižovaniu úrovne tzv. kriminality z núdze.

Ad 2) Situačná prevencia je orientovaná na odstraňovanie kriminogénnych situácií a obmedzovanie príležitostí k páchaniu trestnej činnosti, čím sa zvyšuje možnosť vypátrania páchatelov. Prostriedky situačnej prevencie majú predovšetkým organizačno-technický a personálny charakter.

Situačná prevencia vychádza z premisy, že rôzne druhy kriminality sa vyznačujú určitými špecifikami a sú determinované určitými časovými a priestorovými zákonitosťami. Na základe realizovaných kriminologických výskumov možno spoľahlivo konštatovať, že na niektorých miestach, v určitom čase či situácii sú niektoré trestné činy páchané viac ako iné, a preto na základe týchto poznatkov možno rozsah kriminality do určitej miery ovplyvniť. Veľké množstvo kriminogénnych situácií je totiž spojené s určitými životnými stereotypmi a zvykmi občanov určitej lokality (napríklad vo väčších mestách bývajú v pracovných dňoch v priebehu pracovnej doby byty na sídliskách prázdne, čo vytvára vhodné situačné podmienky na páchanie majetkovej kriminality, predovšetkým vo forme krádeže vlámaním).

Opatrenia situačnej prevencie majetkovej kriminality možno rozdeliť do nasledujúcich skupín:

- *Opatrenia technickej prevencie*, ktoré zvyšujú ochranu objektov, osôb či vecí, ktoré sú ohrozené trestnou činnosťou. Medzi tieto opatrenia patria predovšetkým zaistenia objektov prostredníctvom bezpečnostných zámkov, mrežami, poplašnými zariadeniami, ostrahou, strážnymi psami, bezpečnostnými kamerami.
- *Organizačné opatrenia*, ktoré sú z hľadiska ich charakteru a spôsobu ich uplatňovania pomerne štruktúrované. Medzi tieto organizačné opatrenia radíme odporúčania, aby veci, ktoré môžu byť potenciálne objektmi páchania majetkovej trestnej činnosti (napr. šperky, finančná hotovosť, cenné papiere), boli premiestnené na bezpečné miesto (napr. ukladanie cenností do bankových trezorov, používanie bezhotovostného platobného styku, parkovanie na strážených parkoviskách). Medzi tieto organizačné opatrenia rovnako radíme aj odporúčania týkajúce sa určitých pravidiel správania sa občanov (napr. aby sa nechválili svojimi majetkovými pomermi, zabezpečili v prípade neprítomnosti vyberanie poštových schránok, nenechávali v blízkosti objektov, ktoré môžu byť potenciálne napadnuté, predmety, ktoré by uľahčovali vniknutie do týchto objektov – rebríky, sekery, kladivo

výsledkov volieb. Tým sa na dôležité pozície v štátnej správe dostávajú aj politickí nominanti bez odborných skúseností a schopností. Negatívny dopad nedostatočnej úrovne kontroly sa prejavuje najmä v oblasti súkromného podnikania, v možnosti prípadnej daňovej kontroly, colnej kontroly a pod. a následného možného postihu za porušenie právnych predpisov, ktorý je často oneskorený a minimálny.

Medzi ďalšie kriminogénne faktory hospodárskej kriminality môžeme zaradiť aj jej **vysokú latenciu, klientelizmus a korupciu**.

Aj naďalej však je potrebné počítať s tým, že v závislosti od ekonomických podmienok sa budú modifikovať i kriminogénne faktory vedúce k páchaniu hospodárskej kriminality.

13.4 Typickí páchatelia

Na úvod je vhodné uviesť, že páchatelia, a často aj spoločnosť, chápu viaceré hospodárske trestné činy ako výraz určitých schopností páchatelov alebo ako nevyhnutné riziko podnikania.

Hospodársku kriminalitu páchajú predovšetkým muži. Ide predovšetkým o dosiaľ netrestané osoby vo veku 30 až 50 rokov, čo často súvisí aj so získaním vyššej pracovnej pozície, určitého spoločenského postavenia a pod. Vysoký podiel na páchaní hospodárskej kriminality majú ľudia so stredoškolským vzdelaním a vyučením, teda kvalifikovaní odborníci, aj keď len so základným vzdelaním. Ide o osoby s vedomosťami z oblasti ekonomiky, práva, manažmentu, z daňovej, colnej alebo inej oblasti. Tieto osoby svoje vedomosti využívajú na páchanie trestnej činnosti, pričom používajú sofistikované metódy na jej páchanie a zastieranie. V mnohých prípadoch sa trestná činnosť týchto osôb neobjasní pre nejednoznačnú právnu úpravu v dotknutej oblasti.

Podiel žien na páchaní hospodárskej kriminality sa v posledných rokoch zvýšil výraznejšie ako v iných kategóriách kriminality. Tento podiel vzrástol z 19,8 % v roku 2001 na 24,32 % v roku 2007. Od tohto roku sa podiel žien na hospodárskej kriminalite postupne mierne znižoval a v roku 2018 predstavoval okolo 20 %. Napríklad na páchaní majetkovej kriminality sa ženy podieľajú v priemere 13 %, teda takmer dvakrát menej ako na hospodárskej kriminalite. Podiel mladistvých páchatelov hospodárskych trestných činov (vo veku 14 až 18 rokov), na rozdiel od niektorých iných druhov kriminality, ako napríklad

majtkovej, násilnej a pod., je nízky. Dosahuje asi 1 až 2 % podiel na celkovej objasnenej hospodárskej kriminalite. Dôvody možno vidieť predovšetkým v tom, že osoby do 18 rokov sa väčšinou pripravujú na svoje budúce povolanie, a preto ich účasť na hospodárskom živote nie je taká početná. Kriminálna aktivita páchatelov hospodárskej kriminality sa podľa štatistických ukazovateľov zvyšuje po dovŕšení veku 20 rokov, čo korešponduje s tvrdením, že hospodárska kriminalita sa rokmi stáva čoraz zložitejšou a vyžaduje si od páchatelov často vysokú kvalifikáciu.

Vplyv alkoholu tvorí na páchaní hospodárskej kriminality úplne zanedbateľný podiel. V posledných rokoch tento vplyv nedosahuje ani 1 % z hospodárskych trestných činov. Približne jednu štvrtinu všetkých hospodárskych trestných činov spáchajú recidivisti.

13.5 Typické obete

Pre hospodársku kriminalitu je typické, že jej prejavy spôsobujú v prevažnej miere škodu štátnym a verejnoprávnym inštitúciám alebo podnikateľským subjektom (obchodným spoločnostiam). Len ojedinele sa možno stretnúť s tým, že obeťou hospodárskeho trestného činu je podnikateľský subjekt – fyzická osoba. Kriminológia považuje za obeť kriminality len fyzické osoby. Preto sa v prípade hospodárskej kriminality nedá hovoriť o typických obetiach.

13.6 Právna úprava a vymedzenie trestných činov v medzinárodnom (európskom) rozmere

SR je plnoprávnym členským štátom EÚ. Z tejto skutočnosti vyplýva, že národná ekonomika je prepojená s ekonomikou ostatných štátov tvoriaci hospodársky priestor EÚ, pre ktorý je typický voľný a neobmedzený pohyb tovaru, služieb a pracovných síl. Je zrejmé, že táto situácia najviac ovplyvňuje medzinárodný rozmer hospodárskej kriminality páchanej na našom území.

Jednou z najpálčivejších otázok v EÚ je otázka daňových únikov, daňových podvodníkov, a to najmä v oblasti daní z pridanej hodnoty (DPH). Peňažný objem týchto daňových únikov neustále narastá, nehovoriac o vynaliezavosti daňových podvodníkov, ako daňové zákony obísť. Samotná EÚ uvádza, že